

ÖZELLEŞTİRME GELİRLERİNİN BÜTÇE AÇIKLARI VE KAMU BORÇ STOKUNA ETKİSİ: AMPİRİK BİR YAKLAŞIM

Osman Cenk KANCA¹

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de özelleştirme gelirlerinin, bütçe açıkları ve kamu borç stoku üzerindeki etkisini ele almaktadır. Bu kapsamda, öncelikle özelleştirme konusunda genel bir teorik çerçeve sunulmuş, 1985-2013 dönemindeki Türkiye’deki özelleştirme uygulamalarına yer verilmiş, sonrasında konuyla ilgili kısa bir literatür taraması yapılmıştır. Çalışmanın ampirik kısmında, devletin elde ettiği özelleştirme gelirlerinin bütçe açıkları ve devletin borç stokuna etkisini tahmin eden bir ekonometrik bir model ve Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; özelleştirme gelirlerinden bütçe açıkları ve kamu borç stokuna doğru nedenselliğin varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca, özelleştirme gelirlerinin bütçe açıklarını azaltıcı ve kriz dönemlerinin de kamu borç stokunda artırıcı etkide bulunduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özelleştirme, Bütçe Açıkları, Kamu Borç Stoku, Granger Nedensellik Testi.

The Impact of Privatization Revenues on Budget Deficits and Public Debt Stock: An Empirical Approach

Abstract

This study has tackled with the impact of privatization revenues in Turkey on budget deficits and public debt stocks. In this context, first, a general theoretical frame about privatization has been presented, the privatization applications 1985-2013 period in Turkey have been taken the place, then, a short literature scanning

¹ Yrd.Doç.Dr., Kafkas Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, osmancenkanca@hotmail.com

about the subject has been realized. In the empirical section of the study, an econometric model estimating the impact of privatization revenues the state obtained on budget deficits and debt stock of the state, and Granger causality test were used. According to the results obtained, it is found out that there was a causality from privatization revenues towards budget deficits and public debt stock. In addition, it was also found out that privatization revenues had reducing effect of budget deficits and increasing effect of public debt stock in crisis periods.

Key Words: *Privatization, Budget Deficits, Public Debt Stock, Granger Causality Test.*

Giriş

Ülke ekonomilerinde küreselleşmenin genişlemesi, iktisadi yapılanma üzerinde etki(ler) ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda, kamu kesiminin ekonomideki rolü (payı) yeniden tanımlanmaya ve sınırlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu sürecin tesisinde; 1929 ekonomik buhranı akabinde ortaya çıkan Keynesyen müdahaleci politikalara karşılık, 70 ve 80’li yıllarda devlet müdahalesini asgari seviyede öngören liberal politikaların yadsınamaz payının olduğu görülmektedir (Habermas, 2002: 64-65). Özellikle son yıllarda yaygın bir şekilde tatbik edilmesinin yanı sıra, ülke ekonomilerini özelleştirmeye yönelen iktisadi nedenler arasında; artan kamu kesimi borçlanma gereği, devlete gelir (kaynak) temin etme vb. faktörler yer almaktadır.

Dünyada modern anlamdaki özelleştirme hareketleri 2. Dünya Savaşından sonra başlamıştır. Türkiye’de ise 1980 ve sonrası yıllarda farklı iktisat politikaları güdülmüş, özellikle 1990’lı yıllardan sonra özelleştirme tarzı liberal politikalara ağırlık verilmiştir. Söz konusu yıllarda gerek ekonomik gerekse siyasi istikrar sağlanamamış, bütçe açıklarının ve kamu borç stokunun zirve yapmasına tanık olunmuştur. Bu kapsamda; 1994 yılı Türkiye’de özelleştirmenin gelişimi için önemli bir dönüm noktası olmuş, özelleştirme yasası çıkarılmış, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Özelleştirme Yüksek Kurulu kurulmuştur. Özelleştirme süreci ülkemizde 2003 sonrasında yerini ve önemini korumakla birlikte daha da ivme kazanmıştır.

Bu çalışmada, ilk olarak özelleştirmeye ilişkin kavramsal çerçeve sunulmuş, daha sonra Türkiye ekonomisinde 1985’den bu yana özelleştirmede meydana gelen gelişmeler ele alınmış, kısa bir literatür incelemesine müteakiben, özelleştirme gelirlerinin Türkiye özelinde bütçe açıkları ve kamu borç stoku üzerine etkileri ampirik olarak test edilmeye çalışılmıştır.

I- Özelleştirmeye Genel Yaklaşım

Dar anlamda özelleştirme, kamu iktisadi teşebbüslerinin mülkiyet ve yönetiminin özel kişi ve kuruluşlara devrini kapsamaktadır. Daha geniş bir ifade ile özelleştirme; devlet veya kamu kesimine ait kuruluşların mülkiyet ve yönetiminin devrine ek olarak bu tür kuruluşların özel kesime kiralanması ve kamu kesimi tarafından üretilen mal ve hizmetlerin finansmanının özel kesim tarafından sağlanması anlaşılmaktadır (Taner, 2006: 117). Ülkemiz açısından bakıldığında, dar anlamda özelleştirme; Kamu İktisadi Teşebbüslerinin mülkiyet ve yönetimlerinin kamu kesiminden özel kişi ve kuruluşlara devri olarak ifade edilebilir (Doğan, 2012: 7). Türkiye gibi ülkelerde önemli alt politika araçlarından birisi KİT'lerin özelleştirilmesidir. Bu politika bir yandan, zarar eden bu kuruluşları özel kesim içinde ticari esaslar göre işletip, hazineden para talep etmek yerine devlete vergi verir konuma getirerek ek gelir sağlayacak diğer taraftan kamu sektörünün hacminin daralması ve bu şekilde piyasa düzenlemeleri vasıtasıyla sistemin işleyişine engel olan negatif birtakım siyasal düşünceleri ortadan kaldırabilir. Tersinde, devlet; gereksiz sübvansiyon ödemeleri ve kamu kesiminin ücret baskılarıyla karşılaşabilmektedir. Ayrıca, bu kuruluşların özelleştirilmesi suretiyle sağlanacak gelirlerin devlet dış borçlarının ödenmesine tahsisi, bu şekilde kamu kesimi borç yükünün azaltılması da dikkate değer bir husustur (Eğilmez ve Kumcu, 2006: 399).

Genel anlamda özelleştirme gerekçeleri; piyasada rekabeti sağlayarak ekonomik etkinliği oluşturmak (serbest piyasa ekonomisini kuvvetlendirmek); kamu kesimi üzerindeki baskıyı azaltarak kamu kesimi borçlanma gereksinimini minimum kılmak; piyasa karar süreçlerinde kamu kesimini tarafsız hale getirmek; satışlar yolu ile kamu kesimine (bütçeye) gelir temin ederek diğer harcama kalemlerine kaynak sağlamak; çalışanları da pay sahibi yaparak mülkiyetin tabana yayılmasını mümkün kılmak; yatırımların özel sektör kaynaklarıyla yapılmasını sağlamak; yabancı sermayeyi teşvik etmek ve devlet bütçesi üzerindeki KİT finansman yükünü azaltmak şeklinde sıralanabilir (Sarıs, 2003; Yaşar, 1997; Schusselbatuer, 1999).

Özelleştirmenin nihai hedefi, kamu kesiminin ekonomideki aktivitesini en aza indirmektir. Devletin mali kriz yaşadığı dönemlerde ise; özelleştirmenin, denk bütçenin sağlanması, kamu kesimine gelir temin etme gibi mali amaçları mevcut olduğu gibi (Kilci, 1994: 2); sayılan amaçlardan başka tekelleri ortadan kaldırarak, gerek firma içi kaynak kullanımında, gerek ekonomide kaynak dağılımında etkinliği sağlamakta vardır (Arıoğlu, 1994: 22). Özelleştirme ülkelerin mali durumuna pozitif etkiler de yapabilmektedir. Özelleştirmeden elde edilen gelirler, mevcut borcun bir kısmının ödenmesinde kullanılabilir, böylece faiz oranlarının düşmesi

suretiyle yatırımlar artırılabilir. Özelleştirme suretiyle kamu kesiminin ekonomideki hacminin küçülmesi toplam harcamalarda azalma, bu durumda vergi toplamada kolaylık sağlayabilmektedir. Fakat bu tür gelirler, yeni kamu harcamalarının finansmanında ve gelecek borçların ödenmesinde kullanılmamalıdır. Bunların yanı sıra özelleştirme, büyüme üzerinde etkin rol oynayan direkt yabancı sermaye yatırımlarının artmasına yol açabilmektedir (Filipovic, 2005: 3).

Özelleştirme programına alınan kuruluşların özelleştirilmesine ilişkin olarak özelleştirme yöntemleri; “satış”, “kiralama”, “işletme hakkı devri”, “gelir ortaklığı senedi”, “mülkiyet gayri ayni hakların tesisi” şeklinde sıralanabilir (Aktan, 1994). Şüphesiz hangi özelleştirme yönteminin tatbik edileceği; ülkenin iktisadi durumuna, özelleştirilecek kuruluşun yapısal durumuna, alıcıların niteliğine, politik partilerin ekonomik ideolojilerine ve amaçlardaki öncülük pozisyonuna bağlıdır (Kepenek, 1990: 152; Filipovic, 2005).

II- 1985–2013 Dönemi Uygulamaları

24 Ocak kararları Türkiye’de özelleştirme hareketlerinin başlangıcı anlamında bir domino taşı niteliğindedir. Özelleştirme uygulamaları, işleyen süreçte temelde ekonomide kamunun müdahalesinin minimuma indirilmesini amaçlayan bir alt politika aracı olarak serbest piyasa ekonomisi sistemine geçişte önemli bir etkisi olmuş ve bu etki hala önemini korumaktadır. Bu kapsamda, Türkiye’de özelleştirmenin yasal zemine oturtulması 1984 yılında 2983 sayılı “Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun” ile olmuştur. Akabinde 1986 tarihinde kabul edilen 3291 sayılı Kanun ile tamamı devlete ait ve Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) statüsünde faaliyet gösteren kuruluşların özelleştirme kapsamına alınması ve uygulamaların yürütülmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. 4046 sayılı kanun ile de “Özelleştirme İdaresi Başkanlığı” kurulmuştur (Doğan, 2012).

Özelleştirme çalışmaları, 1984 yılında kamuya ait tesislerin özel sektöre devri uygulamaları ile başlamıştır. Tüm 1980’li yıllarda özelleştirme satışları tutarı sadece 0,3 milyar \$ seviyesinde kalmıştır. 1986 yılından itibaren hız kazanan ve tamamı kamuya ait veya kamu iştiraki olan kuruluşlardaki kamu paylarının özelleştirilmesi vasıtasıyla, şimdiye kadar 204 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış ve bu kuruluşlardan 194’ünde hiç kamu payı kalmamıştır. Tablo 1’de görüldüğü üzere, 1985 yılından bugüne kadar gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı 60 milyar \$ düzeyindedir Aynı dönemde özelleştirme uygulamaları çerçevesinde 58 milyar \$ tutarında kullanım

gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, özelleştirme uygulamalarına ilişkin kullanımların %98'lik bir bölümü, kapsamdaki kuruluşlara sermaye iştiraki, kredi borçları ve personel ödemeleri, özelleştirme bonoları ve Hazine'ye aktarmaya ilişkin ödenen tutarlardır. 2001 yılı sonrasında özelleştirme sonucu hazineye yapılan aktarımların belirli bir bölümü (yaklaşık 28 milyar \$) iç ve dış borç ödemelerinde kullanılmak üzere tahsis edilmiştir (T. C. Başbakanlık Özelleştirme Dairesi Başkanlığı, 2014).

Diğer ülkelerle kıyaslandığında, Türkiye'de özelleştirmede istenilen seviye yakalanamamıştır. Özellikle 1990 yıllar ve 2002'ye kadarki yaşanan ekonomik ve mali belirsizlikler, özelleştirilecek kuruluşların yapısal sıkıntıları, KİT'lerdeki aşırı istihdam sıkıntısı, hukuki ve teknik altyapıdaki yetersizlikler bu durumun oluşumunda etken olmuşlardır (Sarıs, 2003: 11-12).

Tablo 1. Türkiye'de Gerçekleştirilen Özelleştirme İşlemleri

Yıllar	Gerçekleştirilen Özelleştirme İşlemleri (milyon dolar)	Yıllar	Gerçekleştirilen Özelleştirme İşlemleri (milyon dolar)	Yıllar	Gerçekleştirilen Özelleştirme İşlemleri (milyon dolar)
1985-1988	28	1997	465	2006	8096
1989	131	1998	1019	2007	4259
1990	486	1999	38	2008	6297
1991	243	2000	2716	2009	2275
1992	422	2001	119	2010	3085
1993	565	2002	536	2011	1358
1994	411	2003	187	2012	3020
1995	514	2004	1283	2013	12486
1996	292	2005	8222		

Kaynak: T. C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 2014.

Ekim 1994'de kurulan Özelleştirme İdaresine, özelleştirme programının yürütülmesinde aktif rol biçilmiştir. Bundan sonra özelleştirme işlemleri nispeten artmasına rağmen dalgalı bir seyir göstermiştir. Örneğin, 1995'de 514 milyon dolar olarak gerçekleşen özelleştirme işlemleri, 1996'da 292 milyon dolar'a düşmüştür. Tablo 1'de yıllara göre özelleştirme işlemleri gösterilmektedir. 2002 öncesi için, 1998 ve 2000 yılları Türkiye'de özelleştirme tavan yapmış, bu yıllarda özelleştirme işlemlerinde büyük sıçramalar yaşanmıştır. 1998'deki sıçramanın nedeni İş Bankası'nın özelleştirmesinden elde edilen gelirlerdir. Bunlar o yılın özelleştirme gelirlerinin %60'ını oluşturmaktadır. 2000 yılında ise TÜPRAŞ ve POAŞ'ın özelleştirmeleri gerçekleştirilerek 2,7 milyar \$ gibi yüksek bir gelire

ulaşılmıştır (Kuştepelı ve Gülcan, 2002). Ayrıca, Tablo 1’de 2002 yılından sonra oluşan tek parti döneminde özelleştirme gelirlerinde bir ivmenin olduğu görülmektedir. Türkiye’de ekonomik ve siyasi istikrarın oluştuğu ve özelleştirme konusunda basiretli bir tutumun sergilendiği (Doğan, 2012) 2003–2013 yılları arasında özelleştirme çalışmaları artmış ve bu dönemde yaklaşık 48 milyar dolarlık özelleştirme geliri elde edilmiştir. Söz konusu gelirin yaklaşık 33 milyar doları hazineye aktarılmıştır.

Kamu iktisadi teşebbüslerine 1980’lerin ilk yarısında uygulanan siyasetten görece uzak doğru yaklaşımlar süreç içerisinde yerini tekrardan siyasal tercihlere bırakmış, teşebbüslere baskın politik müdahaleler sürmüş ve bu şekilde söz konusu kuruluşlar zarar ederek ekonomi üzerinde adeta bir kambur olarak görülmüşlerdir (Eğilmez ve Kumcu, 2006). Zaman içerisinde Türkiye’de, 1990’lı yıllarda koalisyon hükümetleri gerekli reformları yapamamış, popülist politikalar yüksek bütçe açıklarına yol açmış, özelleştirilmeler gerçekleşmemiş ya da hedefler tutturulamamıştır. Bu dönemde özelleştirmelerin zamanında yapılmaması borç yükünü artırarak, borçlanma maliyetlerini de yükseltmiştir. 2002’de siyasi istikrar paralelinde popülist uygulamalardan vazgeçilerek mali disiplin sağlanmış, yapısal reformlar yapılmasına yönelik yol haritası çizilmiş ve özelleştirme politikaları süratle uygulanmıştır. Bu politikalar, kamudaki ağır yükün ve sürekli artan borçlanma gereksinimin önüne geçilmesini ve ekonomide verimlilik artışını beraberinde getirmiştir. Bu politikalar kapsamında KİT’ler sınıflandırılarak makul stratejiler çerçevesinde ivedilikle özelleştirilmiştir. Bu süreçte yapılan özelleştirmeler, iç ve dış borç finansmanına katkı sağlamanın yanı sıra, kamu bütçesi üzerinde adeta kambur olan KİT’lerin devlet üzerindeki yükünü de hafifletmiştir. Böylece devlete ek gelir sağlanmış ve ekonomik hareket serbestisi genişlemiştir. Bu özelleştirme gelirleri ile hazinenin borçlanma ihtiyacı düşürülmüş ve kamunun rolü azaltılmıştır (Karagöl, 2013: 44-45).

III- Literatür Taraması

Özelleştirme üzerine yapılmış birçok çalışma vardır. Bu alt bölümde gerek Türkiye’de gerekse yabancı ülkelerde yapılmış çalışmalara yer verilmiştir. Bu bağlamda, konuyla ilgili yapılmış çalışmalar aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Cook ve Patrick (1982), çalışmalarında özelleştirme ve etkinlik arasındaki ilişkiyi sorgulamayı amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda, daha az gelişmiş ülkelerdeki kamu sektörünün genişlemiş olduğu ve dolayısıyla “daraltılması” gerektiği ampirik olarak kanıtlanamamıştır. Kamu kesiminin büyüklüğünün ekonominin gidişatına önemli bir etki yapmayacağı

belirtilerek, kamu kesimine tahsis edilen kaynakların ne ölçüde verimli kullanıldıklarına vurgu yapılmıştır. Barnett (2000), 18 ülke ekonomisi için özelleştirmenin makroekonomik etkilerini araştırmıştır. Çalışmada, özelleştirmenin reel GDP'yi artırdığı işsizlik oranında ise azalışa sebebiyet verdiği bulunmuştur. Carvalho (2001), Brezilya ekonomisi üzerine özelleştirme gelirlerinin 1995-1999 döneminde kamu borç stoku ve bütçe açığı üzerine etkilerini incelemiş ve elde edilen gelirlerin, her iki değişken üzerinde azaltıcı yönde etkide bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Tandircioğlu (2002), geçiş ekonomilerinde (Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan) KİT'ler ve özelleştirme konusunu irdelemiş, piyasa ekonomisine geçiş sürecinin eşit hızda olmadığı ve söz konusu ülkelerdeki özelleştirme çalışmalarının farklı boyutlarda olduğunu tespit etmiştir. Katsoulakos ve Likoyanni (2002), çalışmalarında 23 OECD ülke ekonomisi için 1990-2000 dönemine ilişkin özelleştirmenin kamu kesimi açığı ve borç stoku üzerine etkisini panel verileri kullanarak test etmişlerdir. Araştırmanın sonuçları özelleştirme gelirleri ile bütçe açığı arasında önemli bir ilişkinin olmadığına, ancak özelleştirme gelirlerinin kamu borç stoku üzerinde önemli ve azaltıcı etkide bulunduğuna işaret etmektedir. Yine, Cook ve Uchida (2003), 63 gelişmekte olan ülke ekonomisi üzerine ekonomik büyüme üzerine özelleştirmenin etkilerini ampirik olarak incelemişlerdir. Yapılan regresyon analizi sonucunda söz konusu iki değişken arasında negatif korelasyona rastlanmıştır. **Ray ve Ping (1999)**, çalışmalarında veri zarflama yöntemiyle Çin'deki sanayi sektöründeki KİT'lerin teknik etkinliğini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda, kamunun yönetimdeki payının azaltıldığı KİT'lerde verimliliğin diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özelleştirmeye başvurulmaksızın KİT'lerde yapılacak yeni yapılanma suretiyle teknik etkinliğin geliştirilebileceği de vurgulanmıştır. Filipovic (2005), gelişmekte olan ülke ekonomileri üzerine özelleştirmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini test etmiştir. Panel regresyon yönteminin kullanıldığı çalışmada özelleştirmenin ekonomik büyüme üzerindeki negatif yönlü bir etki yaptığı tespit edilmiştir. Çetinkaya ve Joldoshev (2006), çalışmalarında Kırgızistan'daki özelleştirme uygulamalarını incelemişlerdir. Özelleştirme kapsamına alınan kuruluşların %75'inin özelleştirilmesinin tamamlandığı tespit edilmiştir. Dolenc (2009), Slovenya'da 1992-2005 arası özelleştirmenin makroekonomik etkilerini incelemiştir. Çalışmada özelleştirmenin kayda değer bir makroekonomik etkisi bulunamamıştır. Ancak, özelleştirmenin kamu borcu üzerinde azaltıcı etki yaptığı tespit edilmiştir. Sunderland (2011), 47 gelişmekte olan ülke ekonomisi için panel regresyon yöntemi ile 1988-2008 dönemine ait verilerle özelleştirme gelirlerinin mali etkilerini (bütçe açığı) incelemiştir. Ampirik kısımda özelleştirme gelirlerinin bütçe açığı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Beddari (2011), Zambiya'da özelleştirme gelirlerinin

1995-2010 döneminde büyüme oranları üzerinde pozitif bir etkisinin olduğunu ampirik olarak bulmuştur. Yar vd., (2013), Pakistan ekonomisi üzerine yaptıkları çalışmada, özelleştirme gelirlerinin mali açıkları karşılamada başarısız olduğunu tespit etmişlerdir.

Türkiye ekonomisine yönelik olarak ise; Zaim ve Çakmak (1991), çalışmalarında 1984 yılına ait zaman serisi verileriyle kamu ve özel işletmelerin kaynakları etkin kullanıp, kullanmadığını araştırmışlardır. Yöntem olarak parametrik ve stokastik olmayan üretim sınırı tekniğinin kullanıldığı araştırma sonucunda; kamu, özel ve karma işletmelerde etkisizlik açısından bir farkın olmadığı belirtilmiştir. **Kıymaz (2002)**, araştırmasında şeker politikalarında yeni yönelimler ve Türkiye'nin konumunu irdelemiştir. Çalışma sonucunda, özelleştirme sonrası kapanabilecek şeker fabrikaları nedeniyle, Türkiye'nin ileriye dönük şeker talebini yerli üretimle karşılayamayacağı, tarım ve sanayide önemli istihdam kaybına uğrayacağı vurgulanmaktadır. Özelleştirme öncesi yapısal reformla kapatılabilecek işletmeler ile bölgesel önem taşıyan fabrikaların saptanarak, alternatif bölgesel politikaların uygulanması önerilmektedir. Kuştepeli ve Gülcan (2002), çalışmalarında Türkiye'de devletin özelleştirme çabalarına etkilerini araştırmışlardır. Bu kapsamda, reel büyüme, enflasyon, döviz kuru, işsizlik, bütçe açıkları, devletin borç stoku, faiz oranları ve kamu ve özel sektör yatırımlarını özelleştirme gelirleri üzerine regres etmişlerdir. Sonuçlar, bütçe açıklarının, özelleştirmeyi ters yönde etkilediğini, borç stoğunun etkisinin belirsiz olduğunu göstermekle birlikte, döviz kuru devalüasyonları ve özel sektör yatırımlarının ise, özelleştirme gelirlerine artırıcı etkileri olduğuna işaret etmektedir. Akbay (2003), çalışmasında tarım politikalarının neden olduğu toplumsal kaynak kullanım etkisizliğini sayısal olarak hesaplamış ve şekerpancarında izlenen destekleme politikalarının, şekerpancarı üreticileri ve topluma etkilerini irdelemiştir. Kuştepeli ve Gülcan (2003), 1986-2002 dönemine ilişkin resresyon yöntemi ile yaptıkları çalışmada, Türkiye'de özelleştirme uygulamalarının yaygınlaşmasının ve özelleştirme gelirlerinin artmasının, daha düşük borç stokuna neden olacağına dair ampirik kanıtlara ulaşmışlardır. Şanlıoğlu (2003), çalışmasında Türkiye'de özelleştirmenin önündeki engellerden bahsederek daha iyi bir özelleştirmenin çerçevesi hakkında bilgi vermiştir.

Eren ve Kılıç (2004), çalışmalarında, yerel hizmetlerin özelleştirilmesine alternatif olarak rekabet mekanizmalarının kullanılabilirliğini savunmuşlardır. Keskin (2005), çalışmasında Türkiye'nin tam üyelik sürecinde hem de şeker pancarından şeker üretmesi ile önem arz etmesi ve dünya şeker pazarındaki önemli aktörlerden biri olan AB'deki gelişmeleri incelemiştir. Alternatif enerji kaynağı olan şeker pancarından etanol üretimi de araştırılmıştır. Ergin ve Şahin (2005), çalışmalarında Türkiye'de 1990'lardan bu yana sağlık kurumlarında yaygın olarak

uygulama alanı bulan ve bir özelleştirme uygulaması olarak kabul edilen Hizmet İhalelerinin, teorik boyutlarıyla ele almıştır ve Sağlık Bakanlığı Hastaneleri'nde uygulanma ve uygulanmama nedenlerini, uygulamaların olumlu ve olumsuz sonuçlarını hastane üst düzey yöneticilerinin değerlendirmelerine göre ortaya koymaktır. Hastane üst düzey yöneticilerinin değerlendirmeleri dikkate alındığında bu uygulamanın hastaneler için olumlu katkılar doğurduğu görülmüştür.

Sancakdar (2006), çalışmasında kamu ve özel hukuk alanlarında ülkemizde özelleştirmeye ilişkin öğretilerdeki tartışmaların yavaşlamasını ele almıştır. Çalışmada mevzuattaki pozitif yöndeki artışları dikkat çekilmiştir. Yıldırım ve Yavan (2007), çalışmalarında Zonguldak ili Çaycuma ilçesindeki SEKA'nın (Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları) özelleştirilerek OYKA (Ordu Yardımlaşma Kağıt ve Ambalaj) İşletmesi'ne dönüştürülmesinin meydana getirdiği değişim ve girilen yeniden yapılanma çabaları incelemiştir. Yeniden yapılanma kapsamında işletmede yaşanan değişiklikler, üretim, yönetim, organizasyon, satış, insan kaynakları ve finansal yapı açısından ortaya konulmuştur. Oskay ve Kubar (2008), çalışmalarında, Türkiye'de kamu bankalarının özelleştirilme gerekliliğini açıklamışlar, özelleştirilmelerinin bankacılık sistemi ve ekonomi üzerine olan etkileri değerlendirmişlerdir. Gül ve Kahraman (2010), çalışmalarında özelleştirme sürecine girmiş olan Burdur Şeker Fabrikası'nda çalışan işçiler ile 'özelleştirme politikaları', '4/c uygulamaları', 'çalışma hakkı' ve 'gelecek öngörülerini' incelemişler, işçilerin söz konusu kavramlar ve uygulamalar hakkındaki görüşlerini değerlendirmişlerdir. Başaran ve Bağdadioğlu (2010), çalışmalarında 1984'de başlayan ve 2001'de ivme kazanan Türkiye elektrik sektöründeki reform sürecini özellikle Avrupa Birliği'nde uygulanan regülasyon ve rekabet politikaları çerçevesinde değerlendirmiştir. Yazarlar, Türkiye'de kurumsal, yasal ve siyasi yapıdan kaynaklanan aksaklıkları tespit etmiş ve reform sürecinin hızlanması için yapılması gerekenler konusunda önerilerde bulunmuşlardır. Bakan vd., (2012), çalışmalarında, Elektrik Üretim Anonim Şirketi kurumlarında çalışan personelin özelleştirmeyle ilgili düşüncelerini öğrenmek ve özelleştirme sürecinin çalışanları nasıl etkileyeceğini incelemişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak, Türkiye Elektrik Üretim A.Ş.'nin Kahramanmaraş'taki dört İşletme Müdürlüğünde 544 katılımcıya "Özelleştirme sürecinin çalışanların motivasyonuna etkisi" konulu anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programı yardımıyla analiz edilmiştir. Analizde, özelleştirme uygulamalarının çalışanların motivasyonlarını olumsuz etkilediğine yönelik bulgular ortaya çıkmıştır. Özata (2013), Türkiye'de 1985-2012 dönemi arasında özelleştirme gelirleri ile büyüme ve dış borç arasındaki ilişkileri ampirik olarak incelemiştir. Johansen koentegrasyon tekniğinin kullanıldığı çalışmada,

özelleştirme gelirleri ile büyüme arasında uzun dönemde herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

IV-Ampirik Analiz

A-Araştırmanın Metodolojisi ve Veri Seti

Bu araştırmanın amacı, özelleştirme gelirlerinin temel makroekonomik değişkenlerden olan bütçe açıkları, devletin borç stoku üzerindeki etkisini test etmektir. Türkiye’de özelleştirme çalışmalarının 1984 yılı ve sonrası hız kazanması sebebiyle 1984-2013 arası yıllık verilerle ampirik analiz gerçekleştirilmiştir. Veri seti, Özelleştirme İdaresi Başkanlığının web sitesinden ve Türkiye Cumhuriyeti Maliye Bakanlığında (BÜMKO) elde edilmiştir. Çalışmada ele alınan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tanımları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Çalışmada Kullanılan Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler

Bağımlı değişkenler	Bağımsız değişkenler
Bütçe Açıkları (Bütçe açıklarının GSYİH'ya Oranı)	Özelleştirme Geliri (Özelleştirme Gelirlerinin GSYİH'ya Oranı)
Borç Stoku (Kamu Net Toplam Borç Stokunun GSYİH'ya Oranı)	DUM (Kukla değişken; 1994, 2001 ve 2009 kriz yılları 1; diğer yıllar ise 0 değerini almıştır)

Çalışmada, Türkiye özelleştirme gelirleri bağımsız değişken olarak belirlenirken, makroekonomik değişkenlerden bütçe açıkları ve borç stoku bağımlı değişkenler olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda, özelleştirme gelirlerinin söz konusu değişkenler üzerinde azaltan etkileri olması umulmaktadır. Öte yandan, “DUM” kriz kukla değişkeninin ise etkisinin pozitif olması beklenmektedir. Çalışmada ilk önce serilerin durağanlıkları incelenecektir. Durağanlık analizi için ADF(Augmented Dickey Fuller) testi kullanılacaktır.

EKK yöntemi, belli varsayımların sağlanması koşuluyla, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki etkileşimi, gerçeğe en yakın şekilde tahmin eden yöntemdir. Bu açıdan, basit doğrusal ve çoklu regresyon modellerinin çözümlenmesinde kullanılmasının yanı sıra, çeşitli ekonometrik modellerin çözümünde de kullanılan tekniklerin esasıdır. Çoklu regresyon modelinde, bağımlı değişkeni açıklayan birden fazla bağımsız (dışsal) değişken yer almaktadır. İktisat kuramında bağımlı değişkene etki eden birden fazla faktör bulunabilmektedir. Bu nedenle, basit regresyon modeli tahminlerin gerçekleştirilmesinde bazen yeterli olamamaktadır. Bağımlı değişken ile birden çok bağımsız değişken arasındaki ilişki, çoklu regresyon modeli

yardımla belirlenmektedir (Tarı, 2002: 22). Bu çerçevede, özelleştirme gelirlerinin ve kriz dönemlerinin, bütçe açıkları ve borç stokuna etkisi EKK yöntemi ile tahmin yoluna gidilmiş, daha sonra değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırılmasında “Granger nedensellik analizi” kullanılmış, son olarak da sonuçlar değerlendirilmiştir.

B-Model

Ampirik kısımda, 23 OECD ülkesinde özelleştirmenin etkilerini araştırmak için Katsoulakos ve Likoyanni (2002) tarafından kullanılan model esas alınmıştır. Bu modelde, çeşitli makroekonomik değişkenler ve kukla değişken kullanılmıştır. Modelin esası şu şekildedir;

$$DEF/GDP (DEBT/GDP) = \alpha + \beta_1 PRIRE/GDP + \beta_2 DUM + \varepsilon_t \quad (1)$$

Denklemdaki notasyonların açılımı ise şu şekildedir; DEF/GDP; bütçe açığının GSYİH’ya oranını, DEBT/GDP; kamu borç stokunun GSYİH’ya oranını, PRIRE/GDP; özelleştirme gelirlerinin GSYİH’ya oranını, DUM; kukla değişkenini ve ε_t hata terimini göstermektedir.

1 nolu denklem, Türkiye’deki özelleştirme gelirlerinin etkilerini incelemek üzere benimsenerek kullanılmıştır. Çalışmada, zaman serisi analizinin genel metodolojisine uygun hareket edilmiştir. Önce serilerin durağan olup-olmadığını tespit etmek için Birim Kök testleri yapılmıştır (Akçoraoğlu, 1999: 59). Çalışmada, Eviews 6.0 paket programından faydalanılmıştır.

C-Durağanlık Testi

Bu çalışmada, Türkiye için 1984 ile 2013 arası yıllık verilerle zaman serisi analizi kullanılmıştır. Zaman serileri kullanılırken karşılaşılan problemlerden biri kullanılan verilerin durağan olup olmadıklarıdır. Değişkenler arasında ekonometrik olarak anlamlı ilişkiler kurulabilmesi için analizi yapılan serilerin durağan olması gerekmektedir. Analizi yapılan verilerin durağanlık şartı, zaman serilerinde sahte regresyon denilen durumun ortaya çıkmasını engellemek amacıyla yapılmaktadır. Sahte regresyon, değişkenlere ait zaman serilerinde trend bulunması ve ilişkinin gerçek olmaması durumunu ifade etmektedir. Bu durumda, düzmece regresyon ve dolayısıyla sapmalı sonuçlar ile karşılaşılabilir. Durağanlık sınamaları, sabitsiz-trendsiz, sabitli ve sabitli-trendli olmak üzere üç formda gerçekleştirilebilir (Tarı, 2005: 381; Yamak ve Tanrıöver, 2009: 48). Durağanlık testi sonuçları Tablo 3’de gösterilmektedir.

Tablo 3. ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Sabitsiz-Trendsiz	Sabitli	Sabitli- Trendli
DEF/GDP	-1,09	-1,53	-1,44
DEBT/GDP	-0,76	-0,87	-1,30
PRIRE/GDP	-0,69	-1,55	-2,61
Δ DEF/GDP	-5,03 [*]	-4,94 [*]	-4,99 [*]
Δ DEBT/GDP	-5,78 [*]	-5,76 [*]	-6,14 [*]
Δ PRIRE/GDP	-2,10 ^{**}	-2,04	-2,14

Not: (*), (**); sırasıyla serilerin %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğunu göstermektedir.

Hesaplanan test istatistiğinin (t-istatistiği) mutlak değeri, seçilen anlamlılık düzeyinde Mac-Kinnon kritik değerlerini aşıyor ise serilerin durağan olduğu sonucuna varılır. Aksi durumda, aynı süreç zaman serisinin diğer farkları için de durağanlığı sağlanana kadar denmektedir (Yamak ve Tanrıöver, 2009: 48). Serilerden bütçe açığı ve kamu borç stokunun tüm modellerde birinci farkında durağan, özelleştirme gelirlerinin ise, sabitsiz-trendsiz modelde birinci farkında durağan olduğu görülmektedir.

D-Araştırma Bulguları

Çalışmanın bu kısmında, özelleştirme gelirleri ile bütçe açığı, kamu borç stoku ve kriz dönemleri ilişkisi saptanmaya çalışılmıştır. Özelleştirme gelirleri ve kriz dönemlerini temsilen kukla değişkenin bütçe açığı ve kamu borç stoku üzerine regres edilmesi neticesinde ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4. Model Regresyon Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler		
Δ DEF/GDP	Sabit terim	Δ PRIRE/GDP	DUM
	0,49 (1,09)	-2,38 (1,84) ^{***}	-3,79 (-2,67) [*]
R^2	0,25		
$F(Prob.)$	4,42 (0,02)		
$D.W.$	1,98		
Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler		
Δ DEBT/GDP	Sabit terim	Δ PRIRE/GDP	DUM
	-2,45 (-2,30) ^{**}	1,92 (0,63)	16,40 (4,87) [*]
R^2	0,47		
$F(Prob.)$	11,98 (0,00)		
$D.W.$	1,75		

Not: Parantez içindeki değerler t istatistikleridir. *, **, *** ise sırasıyla %1, %5, %10 önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Regresyonun sonuçları Tablo 4'deki gibi tahmin edilmiştir. Bu sonuçlara göre, 1984-2013 döneminde Türkiye açısından özelleştirme gelirleri (Δ PRIRE/GDP) ile bütçe açığı (Δ DEF/GDP) arasında ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Tablo 4'de görüldüğü üzere, özelleştirme gelirlerindeki 1 birimlik bir artışın bütçe açığını 2.38 birim etkilediği ve söz konusu bu etkinin ise katsayıdan da anlaşılacağı gibi negatif olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Yani Türkiye'de 1984-2013 dönemi özelleştirme gelirleri ile bütçe açığı arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Bu sonuç beklentilere uygun çıkmıştır. Ancak, DUM kukla değişkeni istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş, katsayısı beklentilerle örtüşmemiştir. Öte yandan, özelleştirme gelirlerinin (Δ PRIRE/GDP) kamu borç stoku (Δ DEBT/GDP) üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Kamu borç stoku için özelleştirme gelirlerinin etkisinin yönü ise pozitifdir. Ayrıca, söz konusu sonuç beklentileri karşılar nitelikte değildir. Kukla değişken (DUM) değeri ile kamu borç stoku arasındaki pozitif ve istatistiksel olarak da anlamlı olan ilişki Tablo 4'den izlenmektedir. Buradan, Türkiye'de 1994, 2001 ve 2009 kriz dönemlerinde kamu borç stokunda artış görülmüştür yorumu yapılabilir. Kukla değişken beklentileri karşılar nitelikte çıkmıştır.

İki ve/veya daha fazla değişken arasındaki regresyon ilişkisi, bu değişkenler arasında sebep sonuç ilişkisine ilişkin bir sonuç verememektedir (Kutlar, 2009). Granger nedensellik testi; bir değişkenin cari değeri ile diğer değişkenin geçmiş değerleri arasındaki ilişkinin derecesini tespit etmek üzere geliştirilmiştir. Bu test, analiz edilecek olan değişkenin kendi geçmiş (gecikmeli) değerleri ile diğer değişkenin geçmiş değerleri üzerine regresyon modeli kurularak yapılmaktadır. Son olarak F testi yardımı ile iki seri arasında Granger anlamda bir nedensellik ilişkisi olup olmadığına karar verilmektedir (Yamak ve Korkmaz, 2005: 23). Bu çerçevede Tablo 5'de Granger nedensellik testi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 5. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Neden→Sonuç	Lag	F _{test}	Karar
PRIRE/GDP → DEF/GDP	1	5,06*	Kabul
DEF/GDP → PRIRE/GDP	1	2,21	Red
DEBT/GDP → DEF/GDP	1	0,34	Red
DEF/GDP → DEBT/GDP	1	1,39	Red
DEBT/GDP → PRIRE/GDP	1	1,57	Red
PRIRE/GDP → DEBT/GDP	1	4,85*	Kabul

Not: *, %5'de anlamlılığı göstermektedir.

Ekonometrik çalışmalarda dört farklı nedensellikten söz edilmektedir. Bunlar, tek yönlü nedensellik, çift yönlü nedensellik, gecikmeli nedensellik ve dördüncü ihtimalde makroekonomik değişkenler arasında herhangi bir nedenselliğin olmaması durumudur (Bozkurt, 2007: 91-93). Bu kapsamda, Tablo 5’de görüldüğü üzere, özelleştirme gelirlerinden bütçe açığı ve kamu borç stokuna doğru %5 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı, Granger nedensellik ilişkisi vardır. Öte yandan, bütçe açığı ve kamu borç stoku arasında istatistiki olarak anlamlı Granger nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır. Türkiye’de 1984 sonrası dönemde, özel sektörü teşvik etmeye yönelik iktisadi büyümeyi önceleyen maliye politikaları izlenmiş, kamunun küçültülmesi gündeme gelmiş, özelleştirme çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Ancak, bu ortamda (1990’lı yıllar) kamu harcamaları kamu gelirlerinden fazla artarken bütçe dengelerinde kötüleşme gözlemlenmiştir. Genişletici maliye politikaları, kamu kuruluşlarının politize olması, KİT’lerin zararları ve artan finansman gereksinimleri, bütçe dengesinin kötüleşmesinde etkili olmuşlar ve özelleştirmede istenilen hedeflere ulaşamamıştır (Altıntaş ve Taban, 2010). Ancak, 2002 sonrası siyasi ve ekonomik istikrarın tesisi, özelleştirme gelirlerinde yüksek bir artışı, bütçe açığının GSYİH’ya oranında da azalışı beraberinde getirmiştir. Türkiye, 11 yılda (2003-2013) yaptığı özelleştirme işlemleri sonucunda yaklaşık toplam 62 milyar dolar özelleştirme geliri sağlamıştır. Bu, yılda ortalama 5,6 milyar doların üzerinde bir özelleştirme gelirine denk gelmektedir. Kamu kesimi, söz konusu dönemde 62 milyar dolarlık özelleştirme geliri elde ettiği halde toplam borç stokunu düşürmek bir yana %54 oranında artırmıştır (2013 yılı itibariyle 298 milyar dolar). Türkiye ekonomisi özelinde, özelleştirmenin, kamu kesiminin borcunun azaltılması amacının gerçekleştirilememiş olduğu söylenebilir (Eğilmez, 2014). Zaten Tablo 4’e bakıldığında özelleştirme gelirleri ile kamu borç stoku arasındaki pozitif ilişki göze çarpmaktadır.

Sonuç

Özelleştirme uygulamaları ülkelerin sosyo-ekonomik şartlarına göre farklılık gösterebilmekle birlikte son 20-25 yıldan beri hükümetler tarafından yapısal bir reform aracı olarak kullanılmaktadır. Makroekonomik istikrarın sağlanmasında ve mali durumun iyileştirilmesinde (bütçe açığını azaltmak gibi) etkin bir özelleştirme programının uygulanabilmesi fevkalade önem arz bir konu durumundadır.

Çalışmada, Türkiye ekonomisinde özelleştirme gelirlerinin, bütçe açıkları ve kamu borç stoku üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi yardımı ile serilerin bireysel zaman serisi özellikleri, Granger nedensellik testi ve

regresyon analizi ile de değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin yönü ve derecesi belirlenmeye çalışılmıştır. Granger nedensellik test sonuçları, özelleştirme gelirlerinden bütçe açığı ve kamu borç stokuna doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisine işaret etmektedir. Elde edilen ampirik bulgular, özelleştirme gelirlerinin bütçe açıklarını azaltıcı biçimde etkide bulunduğunu göstermektedir. EKK yöntemi kullanılarak çalışmada elde edilen bulgulara göre, özelleştirme gelirleri ile kamu borç stoku arasında anlamlı herhangi bir ilişkiye ulaşılamamış, ancak kriz dönemlerinin Türkiye’de kamu borç stokunu artırdığı tespit edilmiştir.

Sonuçlar toplu olarak değerlendirildiğinde, Türkiye için özelleştirme gelirlerinin bütçe açıkları üzerinde azaltıcı etki yaptığı sonucuna ulaşılmaktadır. Gerçekleştirilen analizler, 1984-2013 dönemi itibariyle kriz dönemlerinde kamunun borç yükünün yükseldiğini göstermiştir. Bu kapsamda, Türkiye’nin bilinçli bir özelleştirme politikası izleyerek, özelleştirmenin amaç olmasındansa ekonomiye yapıcı katkı sağlaması bağlamında araç olarak kullanılmasına önem verilmelidir.

Kaynakça

- Akbay, Ö. A. (2003), Türkiye’de Şeker Üretiminin Ekonomik ve Sosyal Karlılığının Değerlendirilmesi, Adana İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, 104, 1-96.
- Akçoraoğlu, A. (1999), “Kamu Harcamaları, Kamu Gelirleri ve Keynesci Politikalar: Bir Nedensellik İlişkisi”, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1 (2), 51-65.
- Aktan, C. C. (1994), *Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme*, Ankara.
- Altıntaş, H. ve Taban, S. (2010), “Türkiye’de İkiz Açık Sorunu ve Feldstein Horioka Hipotezi: ARDLYaklaşımı ve Nedensellik Araştırması, Küresel Krizler ve Ekonomik Yönetişim”, Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi-I, (ss.1704-1734), Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Arioğlu, E. (1994), *Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme*, Ankara. <http://www.oib.gov.tr/yayinlar/yayinlar.htm>.
- Bakan, İ., Eraslan, İ. H. ve Saraç, M. (2002), “Turkish vs Mexican Experience with Privatization”, ERC/ODTÜ Uluslararası Ekonomi Kongresi VI, Eylül 11-14, Ankara.
- Bakan, İ., vd. (2012), “Özelleştirme Sürecinin Çalışanlar Üzerindeki Etkisi: Kahramanmaraş’ta Alan Çalışması”, II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, Kahramanmaraş.
- Barnett, S. (2000), “Evidence on the Fiscal and Macroeconomic Impact of Privatization”, *IMF Working Paper*, WP/00/130.

- Bastırmacı, A. (2005), **Doğu Avrupa Ülkelerinde Özelleştirme Süreci**, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/1ekim98/dogu.htm>.
- Başaran, A. A. ve Bağdadioğlu, N. (2010), “Türkiye Elektrik Sektöründe Reform Süreci, Regülasyon ve Rekabet Politikası”, *Sosyoekonomi Özel Sayı*, 2010-EN/10EN06.
- Beddari, H. (2011), “Fiscal and Macroeconomic Impacts of Privatization”, The Case of Zambia, University of Gothenburg, School of Business, Economics and Law, Sweden.
- Bozkurt, H. (2007), **Zaman Serileri Analizi**, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Brune, N., (2000), “The Extent and From of Privatization in Developing Countries”, **The Center for Comperative Research at Yale University**, Fall Workshop.
- Carvalho, M. (2001), “Privatization, Public Debt and Deficit in Brazil”, **IPEA Working Paper**, 84.
- Cook, P. and Patrick, K.C. (1982), “The Welfare and Political Economy Dimensions of Private-State Enterprises Dept of Economics”, Univ. of Manchester, England.
- Cook, P. and Uchida, Y. (2003), “Privatization and Economic Growth in Developing Countries”, **The Journal of Development Studies**, 39 (6), 121-154.
- Çakal, R. (1996), **Doğal Tekellerde Özelleştirme ve Regülasyon**, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Çetinkaya, Ö. ve Joldoshev, K. (2006), “Kırgızistan’da Özelleştirme Uygulamaları ve Etkileri”, **Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, ISSN: 1694-528X (9).
- Doğan, M. N. (2012), **Rakamlarla Özelleştirme**, T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- Dolenc, P. (2009), “Privatization in a Post-Communist Economy: Are There any Macroeconomic Effects of Privatization in Slovenia?”, **East-West Journal of Economics and Business**, XII (1).
- Easterly, W., (1999), **Fiscal Illusion, Economic Policy**, London.
- Eğilmez, M. ve Kumcu, E. (2006), **Ekonomi Politikası**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Eren, V. ve Kılıç, S. (2004), “Yerel Hizmetlerde Özelleştirmeye Alternatif Bir Yöntem Olarak Rekabet Yaklaşımı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 61-3.
- Ergin, G. ve Şahin, İ. (2005), “Dış Kaynaklardan Yararlanma Aracı Olarak Hizmet İhaleleri: T.C. Sağlık Bakanlığı Hastane Yöneticilerinin Değerlendirmeleri Üzerine Bir Çalışma”, **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi**, 8(1).
- Fılıpovic, A. (2005), “Impact of Privatization on Economic Growth”, **Issues in Political Economy**, 14, 1-22.
- Gül, Sallan S. ve Kahraman, F. (2010), Çalışma Hakkı Ekseninde 4/C’nin Düşündükleri ve Burdur Şeker Fabrikası İşçileri, www.kongrekaraburun.org,1-24.

- Habermas, J. (2002), *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti* (Çev: Beyaztaş, Medeni), Bakış Yayınlar, İstanbul.
- Karagöl, E. T., (2013), *Ak Parti Dönemi Türkiye Ekonomisi*, SETA, Ankara.
- Katsoulakos, Y. and Lıkoyanni, E. (2002), “Fiscal and Other Macroeconomic Effects of Privatization”, *Social Science Research Network Electronic Paper Collection*, 1-46.
- Kepeken, Y., (1990), *100 Soruda Gelişimi, Sorunları ve Özelleştirilmesiyle Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri*, İstanbul.
- Keskin, G. (2005), “AB’de Şeker Politikasındaki Değişiklikler, Bioethanol Üretiminin Önemi ve Türkiye”, *Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü*, 5(12),1-10.
- Kıymaz, T. (2002), *Şeker Politikalarında Yeni Yönelimler ve Türkiye’nin Konumu*, DPT İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Yayın No: 2652.
- Kilci, M. (1994), *Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları*, Devlet Planlama Teşkilatı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Finansman Dairesi Başkanlığı. Ankara.
- Kutlar, A. (2009), *Uygulamalı Ekonometri*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kuştepelı, Y. ve Gülcan, Y. (2002), “Türkiye’de Makroekonomik İstikrar ve Özelleştirme”, *Ege Akademik Bakış*, 2 (2), 15-27.
- Kuştepelı, Y. ve Gülcan, Y. (2003), “Privatization Versus Debt Stock: A Preliminary Analysis on Turkey”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (6), 44-52
- North, D. (1994), “Privatization, Incentives and Economic Performance”, *Economics Working Paper Archive at WUSTL*, 22-11.
- Oskay, C. ve Kubar, Y. (2008), “Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi”, *KMU İİBF Dergisi*, 10 (14), 1-17.
- Özata, E. (2013), “Macroeconomic Impacts of Privatization: The Case of Turkey”, *Journal of Business, Economics & Finance*, 2 (4), 128-146.
- Ray, S. C. and Ping, Z. (1999), “Technical Efficiency of the State Owned Enterprises in China (1980-1989): An Assessment of the Economic Reforms Dept of Economics”, *Univ. of Connecticut*, USA.
- Sancakdar, O. (2006), “Özelleştirmenin Kamu Hukuku-Özel Hukuk Ayrımına Etkileri ve Bu Bağlamda Güncel Özelleştirme Tartışmalarındaki Başlıca Görüşler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 241-270.
- Sarısu, A. (2003), *Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme*, http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/fin_pazcarsamba23.doc.
- Sunderland, A. H. (2011), *Fiscal Impact of Privatization in Developing Countries*, CMC Senior Theses, 109.
- Schusselbauer, G. (1999), “Privatization and Restructuring in Economies in Transition: Theory and Evidence Revisited”, *Europe-Asia Studies*, 51 (1), 72.

- Şanlıoğlu, Ö. (2003), “Türkiye’de Özelleştirmenin Önündeki Başlıca Engeller ve Daha İyi Bir Özelleştirmenin Çerçeve Koşulları”, *A.Ü.E.H.F.D.*,7, 3-4.
- Tandircioğlu, H. (2002), “Geçiş Ekonomilerinde Özelleştirme”, *DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (3), 198-26.
- Tarı, R. (2002), *Ekonometri*, 2.Baskı, Bursa: Alfa Yayınları.
- T. C. Başbakanlık Özelleştirme Dairesi Başkanlığı. (2014), Türkiye’de Özelleştirme–2. T. C. Başbakanlık Özelleştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları, [http:// www.oib. gov.tr/program/ turkiyede_ozellestirme.htm](http://www.oib.gov.tr/program/turkiyede_ozellestirme.htm).
- T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (2009), Faaliyet Raporu.
- Taner, D. (2006), *Türkiye’de İletişim Tekeli ve Türk Telekomünikasyon A.Ş’nin Özelleştirilmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, S.B.E., Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Tarı, R. (2005), *Ekonometri*, (3. Baskı), Avcı Ofset, İstanbul.
- Ünal, B. (2008), “Türkiye Şeker Sektöründe Özelleştirme Sürecinde Örgütsel Sapmalar”, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14 (1), 3-11.
- Yamak, R. ve Tanrıöver, B. (2009), “Faiz Oranı, Getiri Farkı ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği (1990-2006)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 43-58.
- Yamak, R. ve Korkmaz, A. (2005), “Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 2 (1), 11-29.
- Yaşar, S. (1997), *Özelleştirme*, Creative Yayıncılık. İstanbul.
- Yar, A. vd., (2013), “Privatization and Fiscal Deficit: a Case Study of Pakistan”, *Research Journal of Finance and Accounting*, 4 (14), 1-10.
- Yıldırım, H. ve Yavan, Ö. (2007), “Kit’lerde Özelleştirme Sonrası Yeniden Yapılanma: Çaycuma Seka Örnek Uygulaması”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (5),117–138.
- Zaim, O. ve Çakmak, E. (1991), “Kamu ve Özel Teşebbüslerde Etkinlik Karşılaştırması: Veri Zarflama Yöntemiyle Çimento Sanayii Üzerine Bir Uygulama”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 441-451.

www.mahfiegilmez.com

www.bumko.gov.tr

www.oib.gov.tr